

complexes. És en aquest punt on se cita el SIG com una eina molt útil, però en caldria accentuar la importància creixent per realitzar models que poden ésser molt propers a la realitat i ajuden a comprendre millor els sistemes complexos.

Amb les aplicacions dels estudis del paisatge s'enceta la tercera part del llibre, en la qual s'exposen els diferents camps on es pot posar en pràctica tota la informació recollida sobre el paisatge, però bàsicament en dos: l'educació ambiental, segons P. Pena, i la planificació territorial, segons J. Soler, J. Ribas i M.T. Bovet.

El cas de la planificació cal lligar-lo molt als efectes que es puguin produir sobre el paisatge; és per això que caldria donar-li més importància de la que se li dona. Però, d'altra banda, es considera que els estudis de paisatge han d'ésser imprescindibles en qualsevol procés de planificació del territori, en tant que en són visions globals que poden donar una explicació del perquè d'uns espais i de com evolucionaran. És evident que si no s'associa amb la planificació de la societat sobre el medi, no té sentit parlar de la dinàmica cap a una o una altra direcció d'un paisatge, i dona la sensació que en el manual això no queda prou ressaltat.

En definitiva, es tracta d'un llibre molt extens i exhaustiu que en alguns moments es torna complex degut a la gran quantitat d'informació diferent que integra, però d'altra banda, l'esquematzació el fa prou entenedor i proporciona elements per aprofundir en aquelles matèries que més interessin al lector. És, al capdavaill, un llibre destinat a facilitar la realització d'estudis del paisatge a un alt nivell acadèmic, que dona les eines metodològiques necessàries per comprendre el medi, analitzar-lo, deduir-ne l'evolució i intervenir-hi, exposat des de la visió de diferents autors especialitzats en un o altre tema.

David Molina Gallart

Departament de Geografia,
Universitat Autònoma de Barcelona

Lévy, Jacques (ed.) (1991), *Géographies du Politique*, París, Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques et Espaces-Temps, 221 p.

És poc habitual, en geografia, que una mateixa obra —i menys si és de caràcter teòric— aplegui autors procedents de diferents contextos culturals i nacionals. Menys habitual encara és que aquests contextos siguin, precisament, el francòfon i l'anglosaxó, dos mons tradicionalment enfrontats o, com a mínim, mútuament ignorats. Tampoc no és corrent que en una obra d'aquestes característiques els autors provinquin, a més, de diferents formacions acadèmiques, en aquest cas de la geografia i de les ciències polítiques. Precisament per la seva excepcionalitat, aquestes dues característiques són les que confereixen un interès especial a l'obra *Géographies du Politique*, dirigida per Jacques Lévy, professor universitari i cofundador de la revista *Espace-Temps*.

Lévy ha pretès en aquesta obra aplegar el màxim de reflexions sobre el concepte d'espai polític, o, més ben dit, sobre les diferents *espèces d'espaces politiques*, entenent l'espai polític com una dimensió més de l'espai social. En presentar un ampli ventall d'opinions sobre aquesta qüestió (divuit, en concret) es cau, inevitablement, en el risc d'oferir al lector aportacions de caràcter, d'estructura formal i fins i tot de qualitat molt desiguals. Aquest desequilibri formal i de contingut entre capítols és fàcilment perceptible en l'obra, tot i que no és, ni molt menys, suficientment greu com per alterar la qualitat del conjunt, que es manté raonablement acceptable.

El llibre comença amb una presentació-introducció de l'editor en la qual es planteja de forma molt breu (probablement massa breu) la tesi fonamental de l'obra, això és, l'expansió horitzontal (cap a noves àrees) i vertical (cap a noves escales) de l'espai polític. Aquesta expansió i extensió de l'espai polític posa la geografia davant d'un repte fonamen-

tal: la necessitat de comprendre com s'articula avui l'espai de la funció política amb les altres dimensions de l'espai social.

Abans, però, de respondre a aquesta qüestió bàsica, veritable eix conductor de tot el llibre, Lévy demana a sis dels col·laboradors —geògrafs i politicòlegs— que especifiquin exactament què entenen per espai polític. Aquesta presa de posició prèvia ocupa el primer capítol i hi intervenen, a més del mateix Jacques Lévy, Hervé Guillorel, Pierre Duboscq, Eleonore Kofman, Joël Pailhé i Pascal Buléon. S'hi reflecteixen, evidentment, postures ben diverses, però amb alguns punts en comú, com, per exemple, la pràctica total coincidència a mantenir una clara distinció entre els conceptes de geografia política i de geopolítica. El terme geopolítica s'hauria de reservar, segons Guillorel, «à des processus mettant en situation des "acteurs autonomes" d'un système politique donné» (p. 25), sistema polític que no s'ha de limitar forçosament a l'interessat, tot i que, segons Lévy, «la géopolitique s'intéresse à des phénomènes dont les acteurs sont les Etats conçus comme entités isolables et indépendentes» (p. 18). Tant en un cas com en l'altre, el que està clar és que hi ha una clara oposició a les tesis defensades per Yves Lacoste i el grup d'Hérodote (absents en aquesta obra, per cert), segons els quals tot és geopolítica, essent la geografia política una pura entel·lequia acadèmic-intel·lectual d'origen bàsicament anglosaxó.

Els diferents participants de l'obra presenten les seves col·laboracions des del capítol segon fins al catorzè. En aquest bloc central el lector té la sensació d'una certa dispersió, d'un cert escampall de temes, d'escales d'anàlisi i fins i tot d'estils. Són tretze capítols, a una mitjana de 10-12 pàgines per capítol, de forma i contingut realment contrastats. Pel que fa a la forma, les col·laboracions van des de textos originals escrits especialment per a l'ocasió fins a entrevistes transcrits en forma de monòleg. Aquesta última fórmula és

la utilitzada en els capítols segon (entrevista a François Goguel realitzada per Hervé Guillorel) i quart (entrevista a Paul Claval realitzada per Jacques Lévy). El contingut, com veurem a continuació, és encara més variat.

Inicia el bloc François Goguel, president honorari de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, amb una reflexió sobre els lligams entre la geografia política i les ciències polítiques. Es tracta d'una reflexió personal, de caràcter força autobiogràfic, centrada sobretot en l'interès que per a un politicòleg pot tenir la geografia política, i més concretament la geografia electoral. La seva lectura és amena, en bona part com a resultat del to autobiogràfic, espontani i obert de la col·laboració, to que permet la inclusió de reflexions com la següent: «La cartographie automatique, quant à elle, me paraît être, pour la géographie électorale, une catastrophe. J'ai le souvenir que c'est en faisant des cartes à la main que me venaient à l'esprit des explications... Je pense que la vieille méthode artisanale qui consistait à faire soi-même sa carte et à voir surgir des môles et des vallées était beaucoup plus excitante pour l'esprit» (p. 47). El capítol quart tindrà un caire similar, si bé, en aquesta ocasió, l'autor entrevistat serà Paul Claval i el tema serà l'evolució de la geografia política a França.

El capítol tercer és a cura de Pamela Smith, del Departament de Geografia del Portsmouth Polytechnic. L'autora analitza els lligams teòrics i metodològics entre la geografia i l'antropologia, objectiu perfectament lícit i d'interès indubtable, però allunyat, des de la nostra perspectiva, de l'eix vertebrador del llibre, per més que hi hagi algunes al·lusions a temes propis de la geografia política.

El llibre conté tres capítols, el cinquè, el sisè i el setè, referits a una línia de recerca cada cop més important en geografia política, això és, tota la que té a veure amb qüestions de desenvolupament local. El capítol cinquè, escrit per Pierre Hamel, de l'Institut d'Urbanisme de la Universitat de Mont-real, planteja

els motius i les causes que han portat a un interès cada cop més gran per part dels diferents agents socials per millorar el nivell de vida de les societats contemporànies a través de polítiques concretes de desenvolupament local. Un cop plantejada la qüestió, la col·laboració següent se centra més específicament en els problemes de gestió d'allò local o, més ben dit, en l'establiment dels límits que han de regular les relacions entre l'estat-nació en crisi i els ens cada cop més importants de caràcter local-regional. L'autor n'és Juan-Luis Klein, de la Universitat de Quebec. El capítol setè s'escapa una miqueta més d'aquesta temàtica —jo diria que s'escapa també del conjunt del llibre—, tot i que, d'alguna manera, té a veure amb l'esfera local. El text en qüestió es refereix a la política urbanística portada a terme a Marsella entre el 1931 i el 1949, i l'escriu René Borruéy, de l'Escola d'Arquitectura de Marsella.

Els capítols vuitè, novè i desè se centren en un altre plat fort de la geografia política contemporània: l'anàlisi del fenomen regional i del fet nacional. Hervé Guillorel, de l'Institut de Politique Internationale et Européenne de la Universitat de París X, estudia en el capítol vuitè el fenomen regional bretó des de la perspectiva de la geografia política, posant l'accent en la multidimensional i la relativitat d'un espai que és el resultat de lectures i de pràctiques lligades a actors socials diferents i/o a òptiques disciplinàries diverses. En el capítol següent, Gianfranco Garancini, de la Facultat de Ciències Polítiques de la Universitat de Milà, se centra en el regionalisme i planteja la necessitat de retornar als orígens culturals de la regió, entesa com un espai d'afirmació de la identitat cultural col·lectiva. Finalment, el capítol desè, escrit per Marie-Claude Maurel, de la Universitat Paul-Valéry de Montpellier, escriu sobre allò que no podia faltar en qualsevol tractat d'aquestes característiques publicat els últims anys, això és, el ressorgiment del fet nacional a l'ex-Unió Soviètica.

El capítol onzè és un capítol mal situat, mal emplaçat, que no té relació ni amb l'anterior grup d'articles ni amb els que vénen a continuació, de caràcter més teòric i genèric. És, tanmateix, una interessant —encara que potser massa breu— aportació de Roland Pourtier, del Departament de Geografia de la Universitat de París I, sobre el paper de l'estat a l'Àfrica contemporània, que atén especialment a la seva dimensió territorial.

L'aportació anglosaxona és especialment present en els capítols dotzè, tretzè i catorzè. John Agnew, del Departament de Geografia de la Universitat de la Syracuse (Nova York), Kevin R. Cox, de la Ohio State University, i Peter J. Taylor, del Departament de Geografia de la Universitat de Newcastle-upon-Tyne, són tres qualificats investigadors i assagistes de geografia política que rarament publiquen en francès i menys en un mateix volum. En aquesta ocasió, Agnew reivindica la importància del lloc (*place*) en el procés polític i reclama una nova sociologia política que sigui molt més sensible a aquest concepte i als que se'n deriven. Cox, per la seva banda, parteix d'un marxisme renovat per demostrar que tota la lluita de classes es desenvolupa i té lloc necessàriament en un indret determinat i que, per tant, la localització, en la seva dimensió política, és un aspecte fonamental en la reproducció de la societat capitalista. En el capítol catorzè, Taylor exposa la seva ja coneguda interpretació i aplicació a la geografia política de la teoria dels «sistemes-món» de Wallerstein.

Finalment, el capítol quinze i últim, escrit per l'editor, actua a tall de conclusió d'una obra que, malgrat les deficiències ja apuntades, mereix sens dubte ser tinguda en compte a partir d'ara pels investigadors —geògrafs i no geògrafs— interessats en l'estudi de les relacions entre l'espai i la política.

Joan Nogué i Font
Departament de Geografia,
Universitat de Girona